

mikusnak is kellene lennie. Tehát mégiscsak szükség van arra a „filozófiai mutatóvagyra”, amelyet az esettanulmány további része fejt ki. Egyébként ugyanígy járnánk, ha a sok ellenpélda hatására feladnánk (4)-et, és beérnénk a Wurzel által említett többi strukturális szabállyal.

Az esettanulmány lényege azonban nem az, hogy Wurzel elméletét megcáfoljuk vagy megvédjük. Sokkal inkább arról van szó, *mit tehetünk akkor, ha ellentmondást tartalmaz az elméletünk*. Hogy miből gondolják a recenzensek, hogy Kertész András „az ellentmondásmentesség elvének elvetésére bujtogat”, nem tudom; elegendő egyetlen pillantást vetni a könyv 24. oldalára, ahol ennek pontosan az ellenkezője olvasható:

„Ebből azonban *nem* következik az inkonzisztencia pozitív értékelése” (17b).

„...az ellentmondás-mentesség követelménye *szentírti szint* gyengíthető, de a logikai szinten nem adható fel – az említett határok csupán korlátozottan tágíthatók, és *nem hághatók át*” (18b, kiemelések az eredetiben).

A Kertész András-féle megoldás azt mondja, nem kell azonnal sutba vágunk az elméletet, hanem türelmesen ki kell várnunk azt a pillanatot, amikor már elegendő információ áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy dönteni tudjunk. Nyilván nem ez az egyetlen lehetséges feloldása az ilyen helyzeteknek – de úgy tűnik, a lehető legtoleránsabb azok közül, amelyek megmaradnak a racionális rekonstrukció határai között. Hiszen a *kérdés az volt, hogy meddig tágíthatók a racionális rekonstrukció határai*, és hol az a határ, amely már nem léphető át.

KONKLÚZIÓ

Remélem, sikerült igazolnom: nem arról van szó, hogy Kertész András ne volna tisztában az elemi logikai szabályokkal, hanem arról, hogy Bodnár M. István és Kálmán László nincs tisztában a tudományelmélet és az argumentációelmélet mai állásával. Szinte minden argumentációelméleti irányzat egyetért ugyanis abban, hogy *szakítani kell végre az arisztotelészi paradigmával, mely szerint*

bármiféle (tudományos vagy köznap) érvelés egyetlen lehetséges mércéje a deduktív logika; elegendő csak az informális logikusok, a retorika, a kommunikációelméleti megközelítések, Gilbert Harman vagy éppen Nicholas Rescher munkáira gondolnunk.

Végül egy személyes megjegyzés: a szerzők azt az óhajukat fejezik ki cikkük végén, hogy Kertész András tevékenysége ne találjon követőkre. Ez, bevallom, személyesen is érint, lévén doktorandusz a Debreceni Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájában. Nos, ez a replika az egyik legfontosabb dolgot kísérli meg alkalmazni, amit Kertész Andrásról tanulni lehet: azt, hogy a *szakmai vitának objektívnek és konstruktívnek kell maradnia*, függetlenül minden külső tényezőtől; a kritikát nem tompíthatja a személyes szimpátia és nem élesítheti hangnemét semmiféle szembenállás.

RÁKOSI CSILLA

Csodaszer

Nem fogjuk mentegetni a BUKSZ-beli recenzióknban kinyomtatott Chomsky-fordítást: mi sem értjük ugyanis ezt a mondatot. Sőt azt sem igazán értjük, hogyan kerülhetett ez a mondat egyáltalán recenzióknba. Az általunk leadott file-ban a Nyelvészet portálon (<http://ny01.nytud.hu/~kinga/ujdonsagok3.html>) található verzióban megjelent fordítás szerepelt, ezzel a sületlenséggel először a szemle-cikk kefelevonatának olvastakor talákoztunk. Akkor nyomatékosan kértük a szerkesztőséget, hogy eredeti fordításunkat javítsák vissza a szövegbe, amire viszont a tördelés és a nyomdai leadás körüli kapkodásban, sajnos, már nem került sor. Ez a szerencsétlen körülmény azonban semmit sem javít Kertész kötetének néhol egyenes neveléses fordítási hibáiban.

Rákosi Csilla érdekes védekezési stratégiát körvonalaz ellenmérgező olvasói levelében. Szerinte „Kertész András hibát követett el, amennyiben túlbecsülte nem nyelvész olvasói fonológiai jártasságát”, míg ezzel szemben mi „szisztematikusan alábecsül[jük] nyelvész olvasói[n]k fonol-

ógiai és logikai jártasságát”. A megoldás kulcsával a kézben érdemes röviden végigkövetni a 1.2 és az 1.3 esettanulmányt, hogy lássuk, mi mindent tartalmaz az a fonológiai jártasság, ami elengedhetetlenül szükséges a szakasz avatott megértéséhez. Először is, ahhoz hogy Kertész érve az általunk kritizált (7) és (8) gondolatmenetben ne legyen körben forgó, az olvasóknak fonológiai (?) jártasságuk alapján tudniuk kell, hogy amikor így fogalmaz: „[(7)](b) *Tegyük fel*, hogy a labiális affrikáta *bifonémikus*”, akkor Kertész valójában nem vette fel premisszáként azt a kijelentés érvelése elején, amit majd az érvelés végén konklúzióként fog kimondani: „[(7)](f) Ergo: ezen érvelés szerint a *labiális affrikáta bifonémikus*.” (Kertész kötetében a 18. oldalon, kiemelések az eredetiben.)

Továbbá, amikor Kertész „Az ellentmondás-mentesség elve” című 1.1.2 szakaszban úgy fogalmaz, hogy: „van olyan nyelvészeti elmélet, amely *feloldhatatlan* ellentmondást tartalmaz” (Kertésznel a 14. oldalon, kiemelés az eredetiben), majd az 1.2 esettanulmányt azzal zárja, hogy „a (6) és (9) közötti ellentmondás Wurzel elméletében *feloldhatatlannak* bizonyult” (Kertésznel 20. oldalon, kiemelés az eredetiben), továbbá amikor a következő 1.3 esettanulmányban a parakonzisztens logikai rendszerek bevezetését azzal motiválja, hogy „(11)(a) [a] racionális – deskriptív komponensének megfelelően – meg kell ragadnia Wurzel elméletének inkonzisztens voltát: azt a tényt, hogy *feloldhatatlan* ellentmondást tartalmaz” (Kertésznel a 21. oldalon), akkor az avatott olvasóközönségnek tudnia kell, hogy valójában minderről szó sincs, és Kertész itt a látszat dacára nem ellentmondásos állítások egyidejű elfogadásáról beszél, hanem – mint azt most Rákosi Csilla írja – ehelyett azt javasolja, hogy „türelmesen ki kell várnunk azt a pillanatot, amikor már elegendő információ áll rendelkezésünkre, ahhoz hogy [elméletünk két egymásnak ellentmondó, egyaránt plauzibilis állítása között] dönteni tudjunk.” Ez az utóbbi módszertani jó tanács természetesen értelmes, de az is világos,

hogy homlokegyenest ellentétes a Kertész könyvében előadottakkal. Rákosi Csilla ugyanis, Kertésszel ellentétben, azt állítja, hogy az elmélet nem tartalmazott feloldhatatlan ellentmondást, mivelhogy nem érvényes következtetésekkel, hanem minden esetben csak plauzibilis megfontolásokkal jutottunk egymásnak ellentmondó állításokhoz. Továbbá, mivel parakonzisztens rendszerek teljesen kidolgozott, egymásnak ellentmondó, de önmagukon belül ellentmondásmentes részrendszerek egyesítésével hozhatók létre, ezért a Rákosi Csilla által vázolt program nem vezet parakonzisztens elméletekhez. Amíg ugyanis megmaradunk a plauzibilitásoknál, addig ezek egyetlen rendszerben is elhelyezhetők, következésképpen ebben az esetben nincs mit egyesítenünk; amikor pedig alternatív elméleteinket már egymásnak ellentmondó rendszerek formájában dolgoztuk ki, akkor parakonzisztens rendszerré történő egyesítésük Rákosi Csilla célkitűzésével ellentétes eredményre vezetne, hiszen egy ilyen lépés éppenhogy kiiktatja az alternatívák közötti döntést.

Itt akár abba is hagyhatnánk válszlevelünket. Világos ugyanis, hogy amit Rákosi Csilla olvasói levele előad, az nemhogy ellenméreg, de egyenesen az argumentációs sebezhetetlenség csodaszere: Kertész tetszőleges logikailag problematikus premisszát felvehet, hiszen az olvasóközönség úgyis látja, hogy az logikai-

lag problematikus, és majd hallgatólagosan helyesbít), sőt immár az sem számít, hogy mit mond ki Kertész több ízben hangsúlyosan mint a szakasz kulcsállítását, azt is tartoznánk hallgatólagosan korrigálni. Csak tudnánk, miért. Ehhez ugyanis kevés a fonológia.

Van azonban még egy módszertani mozzanat, amit nem hagyhatunk szó nélkül. Rákosi Csilla a szakasz (7) és (8) argumentumával kapcsolatban így ír:

„Kertész András élesebben fogalmaz, mint Wurzel: abból, hogy az affrikáták bifonémikus értelmezése esetén nem jutunk ellentmondáshoz, nem arra következtet, hogy ezen adatok alapján nem nyilatkozhatunk a bifonémikusság mellett vagy ellen, hanem arra, hogy a bifonémikus értelmezés mellett kell döntenünk. Indokként azt a megfontolást hozhatjuk fel, hogy amennyiben lehetséges a bifonémikus értelmezés, ragaszkodnunk kell hozzá, mivel így kevesebb fonémára lesz szükségünk, azaz alkalmazhatjuk *Occam borotváját*.”

Jó példa ez is arra, amit az előbb az argumentációs sebezhetetlenség csodaszereként aposztrofáltunk. Hiszen még ha Kertész körben forgó érveiből eltávolíthatjuk is a premisszaként felvett konklúziót, majd a fennmaradt premisszákat szabadon további pótpremisszákkal egészíthetjük ki, az azért mégiscsak helytelen, hogy Rákosi Csilla az *Ockham-borotva* lokálishoz, kizáró-

lag a (7) és a (8) érvelésre alkalmazza. Az *Ockham-borotva* típusú megfontolásokat ugyanis minden esetben globálisan – az elmélet egészére, vagy annak egy releváns szempontból teljes szegmentumára alkalmazzuk. Nem érvelhetünk úgy, hogy mivel a (8) gondolatmenet nem kényszeríti ki, hogy a dentális affrikátát monofonémikusnak tekintsük, ezért azt a létezők fölösleges szaporításával szembeni tilalom értelmében még egy olyan elmélet keretei között is bifonémikusnak kell tekintenünk, amelyben olyan egyéb megfontolások vannak birtokunkban, melyek amellett szólnak, hogy a [t] és a [s] fonéma mellett egy harmadik [tʰ] fonémát is fel kell vennünk. Következésképpen a Rákosi Csilla által Kertésznek tulajdonított érvnek is csak annyi lehetne a konklúziója, hogy amennyiben az affrikáta monofonémikussága melletti megfontolásokat – s közöttük a (3)-as gondolatmenetet – elvetjük, plauzibilis lehet az, hogy a dentális affrikáta bifonémikus. Jól látható, hogy ez nem lehet olyan eredmény, amely a (3) gondolatmenetnek ellentmondana. Ellentmondásokhoz, parakonzisztens logikai rendszerekhez *Ockham-borotva* típusú megfontolások korrek alkalmazásával nem juthatunk.

■ ■ ■
BODNÁR M. ISTVÁN
KÁLMÁN LÁSZLÓ